

dr Małgorzata Królczyk

ROLA WYCHOWAWCY W KSZTAŁTOWANIU POSTAWY PATRIOTYCZNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY

100 lecie odzyskania Niepodległości Polski i 40. rocznica wyboru Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową skłania do refleksji czym jest patriotyzm. Jan Paweł II wielokrotnie swoim nauczaniem i postawą świadczy o miłości do Ojczyzny. Jest dla nas wzorem prawdziwego patrioty, który kocha Polskę i służy Jej. Jako wychowawca młodych jest wzorem dla nauczycieli i wychowawców umiłowania dużej i małej Ojczyzny. Zadaniem wychowawców jest kształtowanie postaw patriotycznych. W dobie współczesnego wypaczenia prawdziwego patriotyzmu, trzeba mądrych nauczycieli i wychowawców, którzy przekażą dzieciom i młodzieży wartość patriotyzmu i będą wzorem postawy patriotycznej godnej do naśladowania.

1. Patriotyzm jako wartość.

Patriotyzm jest jednym z podstawowych obowiązków obywatelskich każdego człowieka. Wynika on z faktu, że przychodzimy na świat w konkretnej Ojczyźnie posiadającej określoną kulturę, język, obyczaje, terytorium i dobra materialne¹. Jan Paweł II podkreśla, iż „patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyście: umiłowanie historii, tradycji języka czy samego krajobrazu ojczyściego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu”². Egzamin z tej miłości zdajemy za każdym razem, gdy Ojczyzna jest zagrożona. Sprawdzianem są nie słowa na cześć Ojczyzny ale czyny. Ojczyzna jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli i dlatego jej też wielkim obowiązkiem³. M. Rusecki podaje, że patriotyzm (z łac. patria = ojczyzna) „stoi na straży zachowania świadomości, godności i wielkości narodu oraz ciągłości historycznej wartości ojczyźnianych; mimo rozwoju i przeobrażeń struktur życia społecznego, instytucji, kultury obyczajów itp., zasadnicza ich osnowa musi pozostawać ta sama; nie wolno zatem kawałkować i eliminować w sposób dowolny określonych wartości, które kształtowały naród i państwo, bez narażania ich na utratę tożsamości i odcięcie od życiodajnego dla nich źródła

¹ Por. M. Rusecki, *Patriotyzm*, w: *Bóg, człowiek, świat*, T. Loska, A. Zuberbier (red.), Katowice 1991, s. 203.

² Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 71-72.

³ Por. tamże, s. 72.

tradycji, czyli dziedzictwa naszych ojców”⁴. Ojczyznę porównuje się do matki dającej życie, trudzącej się dla dobra dzieci; te zatem powinny okazywać jej w zamian miłość, przywiązanie i troskę, poświęcenie, a nawet oddać życie⁵. Patriotyzm jest wartością każdego narodu. Jako miłość ojczyzny- zdaniem Jana Pawła II „przyznaje wszystkim innym narodom takie samo prawo jak własnemu, a zatem jest drogą do uporządkowanej miłości społecznej”⁶. Arcybiskup Lwowa J. Bilczewski podkreśla, że „patriotą prawdziwym jest człowiek, którego dusza świadomie, radośnie tworzy żywą część zbiorowej duszy narodu, który tą swoją duszą kocha ziemię rodzinną, język, religię, ziomek, który czuje się związany ślubem nierozzerwalnym z przeszłością, terażniejszością swojego narodu, a nie mniej bierze żywy udział w pracach nad utwaleniem, rozwinięciem, powiększeniem, przekazaniem przyszłym pokoleniom tego, co ojcowie w ciągu wieków wysiłkiem swoim duchowym orężnym zawiązali, zbudowali, w spadku zostawili”⁷.

Kardynał Stefan Wyszyński zwraca uwagę, iż patriotyzm jest sposobem wyrażania miłości, służbą wobec osoby ludzkiej, rodziny i narodu⁸. „Siłą twórczą prawdziwego patriotyzmu jest najszlachetniejsza miłość, wolna od nienawiści, bo nienawiść to siła rozkładowa (...) Stąd chrześcijańska miłość do Ojczyzny to nie tylko troska o jej najwyższy rozwój gospodarczy, społeczny, kulturalny ale także o rozwój duchowy i religijny”⁹. Prymas podkreśla, że wartością w sferze życia duchowego narodu jest Ojczyzna. W Ojczyźnie kształtuje się duch narodu i dokonują się jego dzieje. Wymaga to ze strony społeczeństwa trudu, pracy a często poświęcenia i ofiary dla Ojczyzny¹⁰. Zdaniem A. Zwolińskiego „patriotyzm łączy się z pojęciem Ojczyzny. Oznacza taką postawę w której następuje związanie życia jednostki z Ojczyzną, co łączy się z troską o jej dobro, rozwój i przyszłość. Początek tego związku sięga życia rodzinnego. Polskie rodziny są żywymi cegiełkami olbrzymiego domu Ojczyzny, jaki obecnie budujemy. Jeśli zaczną się rozkładać te żywe cegiełki, na nie wiele przyda się nawet mądrze obmyślana konstytucja państwowa i dobre

⁴ M. Rusecki, *Patriotyzm*, dz. cyt., s. 203.

⁵ Por. tamże.

⁶ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 73.

⁷ J. Bilczewski, *Listy pasterskie. Odezwy, kazania i mowy okolicznościowe*, t. III, Lwów- Kraków 2005, s. 249.

⁸ Por. S. Wyszyński, *Z rozważań nad kulturą ojczystą*, Warszawa 1998, s. 37-42.

⁹ Biskupi Polscy do duszpasterzy. Warszawa 11. 03. 1981, w: *Listy Pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975- 1981*, Paryż 1988, s. 483.

¹⁰ Por. S. Wyszyński, *Prosimy- Wymagamy- Żądamy*, w: Tenże, *Nauczanie społeczne 1946-1981*, Warszawa 1990, s. 616.

sprawne rządy”¹¹. Święty abp. Józef Bilczewski w 1923 roku w swoim liście pasterskim na temat miłości Ojczyzny pisał, iż szczytem cnoty chrześcijańskiej jest „brać z ojczyzny jak najmniej, a dawać jej z siebie, ze swego dorobku codziennego w dwójnasób i dziesięciokrotnie za wszystko, co się ze wspólnego skarbcza narodowego, państwowego wzięło i wciąż bierze”¹².

Patriotyzm jest wartością tak wielką i szlachetną, że staje obok miłości Boga i synowskiej miłości¹³. Dlatego zadaniem wychowawców jest kształtowanie wśród dzieci i młodzieży prawdziwych postaw patriotycznych.

2. Podstawowe postawy patriotyczne.

Obowiązkiem prawdziwego patrioty jest umiłowanie swojej Ojczyzny. Prymas Tysiąclecia, będąc głową Kościoła Katolickiego w Polsce, od początku swej posługi podejmuje pedagogizację narodu w duchu chrześcijańskich wartości. Głosi, iż „dla nas po Bogu największa miłość to Polska i musimy po Bogu dochować wierności przede wszystkim naszej Ojczyźnie i polskiej kulturze narodowej. Będziemy kochali wszystkich ludzi w świecie, ale w porządku miłości. Po Bogu więc, po Jezusie Chrystusie, po Matce Najświętszej, po całym ładzie Bożym, nasza miłość należy się przede wszystkim naszej Ojczyźnie, mowie, dziejom i kulturze, z której wyrastamy na polskiej ziemi”¹⁴.

Do miłości Ojczyzny wzywa także Wielki Patriotą Karol Wojtyła. W 50. rocznicę odzyskania wolności przez Naród Polski, podczas nawiedzenia obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w Marcyporębie (10.11. 1968 r.) głosi, iż miłość Ojczyzny i Narodu jest wpisana w serce człowieka. „Stwórca, który postawił człowieka nie tylko wśród Jego rodziny, ale także wśród Narodu, który jest jakby rodziny rodzin. Ten naród kazał mu miłować jako własną ziemską ojczyznę, zaś z miłości Bożej, nadprzyrodzonej, każe człowiekowi czerpać nowe światło i nowe podniety do miłości doczesnej ojczyzny. Każe zwłaszcza, aby miłość ojczyzny była rzetelna, żeby się wyrażała w gotowości do pracy, do poświęcenia, do ofiary nawet z życia. Przecież ta właśnie wiara kazała naszym przodkom w trudnych dziejach życia Narodu, a zwłaszcza niewoli, poświęcać

¹¹ A. Zwoliński, *Wychowanie do patriotyzmu*, w: „Labor et Education” 3(2015), s. 357-358; por. K. Michalski, *Nova et vetera*, Rzym 1979, s. 125.

¹² J. Bilczewski, *Listy pasterskie*, dz. cyt., s. 249-250.

¹³ Por. A. Zwoliński, *Wychowanie do patriotyzmu*, dz. cyt., s. 358.

¹⁴ S. Wszyński, *Prosimy- Wymagamy- Żądamy*, dz. cyt., s. 616; Por. K. Czarnota, *Koncepcja miłości społecznej w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Kraków 2009, s. 94.

życie dla jej wolności (...) Miłość Ojczyzny jaką my Polacy żywimy, która wielokrotnie znajdowała wyraz w dawniejszych i obecnych dziejach, jest równocześnie miłością religijną, jest miłością do Boga, jest miłością Kościoła. Dlatego też chcemy, ażeby życie naszego Narodu pełne było tego Bożego posłannictwa żywą i twórczą częścią Kościoła”¹⁵. Jan Paweł II wielokrotnie podkreślał że próbą miłości do Ojczyzny jest stanąć w obronie jej w chwili zagrożenia. „Nasze dzieje uczą, że Polacy byli zawsze zdolni do wielkich ofiar dla zachowania tego dobra albo też dla jego odzyskania. Świadczą o tym tak liczne mogiły żołnierzy, którzy walczyli za Polskę na różnych frontach świata. Są one rozsiane na ziemi ojczystej oraz poza jej granicami”¹⁶. Także Profesor J. Nagórny przypomina, iż „ważnym egzaminem z miłości do braci mieszkających pod jednym dachem ojczystym jest miłość ofiarna, wymagająca nierzadko podjęcia cierpienia płynącego z wielkich i małych niesprawiedliwości. Jak to dzieje się obecnie, gdy trzeba dźwigać krzyż pośrodku przemian społecznych, gospodarczych i politycznych”¹⁷.

Kolejną podstawową postawą patriotyczną jest dbanie o rozwój kultury i zachowanie całego dziedzictwa kulturowego. Jan Paweł II podkreśla, że „w dziejach kultury polskiej odzwierciedla się dusza narodu. Żyją w nich jego dzieje. Jest ona nieustanną szkołą rzetelnego i uczciwego patriotyzmu”¹⁸. Ojciec Święty zwraca uwagę, że „kultura jest wyrazem człowieka. Jest potwierdzeniem człowieczeństwa. Człowiek ją tworzy- i człowiek przez nią tworzy siebie.(...) Kultura jest wyrazem międzyludzkiej komunikacji, współmyślenia i współdziałania. Powstaje ona na służbie wspólnego-dobra i staje się podstawowym dobrem ludzkich wspólnot. Kultura jest przede wszystkim dobrem wspólnym narodu. Kultura polska jest dobrem, na którym opiera się życie duchowe Polaków. Ona wyodrębnia nas jako naród. Ona stanowi o nas przez cały ciąg dziejów. Stanowi bardziej niż siła materialna. Bardziej niż granice polityczne (...) Naród Polski przeszedł przez ciężką próbę utraty niepodległości, która trwała z górą sto lat- a mimo to, pośród tej próby pozostał

¹⁵ K. Wojtyła, *Oto Matka Twoja. Homilie i przemówienia związane z Matką Bożą Jasnogórską wygłoszone w czasie posługi duszpasterskiej w Metropolii Krakowskiej oraz podczas pobytu na Jasnej Górze Ojca Świętego Jana Pawła II*, Jasna Góra- Rzym 1979, s. 153.

¹⁶ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 72.

¹⁷ Cyt. Za J. Kowalski, *Ojczyzna jako wyzwanie moralne w: Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny twórca i nauczyciel teologii moralnej*, A. Derdziuk (red.), Lublin 2008, s. 476; Por. J. Nagórny, *Rola Jasnej Góry w kształtowaniu sumienia narodu, w świetle nauczania Jana Pawła II*, w: *Jasna Góra w dwudziestolecie pontyfikatu Jana Pawła II*, Z. Jabłoński (red.), Jasna Góra 1999, s. 147- 153.

¹⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży zgromadzonej na Wzgórzu Lecha (Gniezno, 03.06.1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny, 1979- 1983-1987-1991-1995-1997-1999-2002. Przemówienia i homilie*, Kraków 2012, s. 42.

sobą. Pozostał duchowo niepodległy ponieważ miał swoją kulturę, (...) w okresie najtragiczniejszym, w okresie rozbiorów, naród polski tę swoją kulturę ogromnie jeszcze ubogacił i pogłębił, bo tylko tworząc kulturę, można ją zachować”¹⁹. Podczas homilii w Nowym Targu (08.06.1979), Jan Paweł II przypomniał tym, którzy wyjeżdżają za pracą daleko poza Polskę i poza ocean: „Niech nie zapominają Ojczyzny, rodziny, Kościoła, modlitwy- wszystkiego co stąd wynieśli. Bo chociaż musieli emigrować z braku dóbr materialnych, to przecież wynieśli stąd wielkie bogactwo i dziedzictwo duchowe. Niech pilnują, aby stawszy się materialnie bogatymi, duchowo nie zubożeli. Aby stawszy się Amerykanami, nie przestali być góralami. Ani oni, ani ich dzieci, ani wnuki”²⁰. Od tego jaka jest rodzina zależy naród. Podczas przemówienia w siedzibie UNESCO w Paryżu (02.06. 1980), a także podczas I pielgrzymki do Ojczyzny Jan Paweł II przypomniał: „Naród jest wielką wspólnotą ludzi, których łączą różne spoiwa, ale nade wszystko właśnie kultura. Naród istnieje „z kultury i dla kultury”. Jestem synem narodu, który przetrzymał najstraszliwsze doświadczenia dziejów, którego wielokrotnie sąsiedzi skazywali na śmierć a on pozostał przy życiu i pozostał sobą. Zachował własną tożsamość i zachował pośród rozbiorów i okupacji własną suwerenność jako naród- nie w oparciu o jakiegokolwiek inne środki fizycznej potęgi, ale tylko w oparciu o własną kulturę, która okazała się w tym wypadku potęgą większą od tamtych potęg”²¹.

Każdy naród ma prawo żyć i i pielęgnować własną kulturę, język i tradycje, czerpiąc dla niej wartości ze swej historii i tworząc nowe. Kolejną postawą patriotyczną jest uczciwa i twórcza praca, a także solidne wypełnianie swoich obowiązków. A. Zwoliński przypomina, iż patriotyczna jest także „codzienna twórcza praca, służąca rozwojowi i pomyślności innych członków wspólnoty narodowej. Powinien znajdować sposób swego wyrazu w każdej okoliczności i być praktykowany przez każdego, zgodnie z jego społeczną funkcją i możliwościami (...) Obowiązkiem poszczególnych jednostek wobec narodu, z którego pochodzą i w którym wzrastają jest obrona dóbr narodowych, zarówno materialnych jak i duchowych”²². Wyrazem prawdziwego patriotyzmu jest także modlitwa za Ojczyznę i troska o duchowy rozwój narodu. Warto przypomnieć, iż takie modlitwy za naród odprawiane były zwłaszcza gdy

¹⁹ Tamże, s. 41.

²⁰ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej (Nowy Targ, 08. 06. 1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 160.

²¹ Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża (Warszawa 13.06.1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 530.

²² A. Zwoliński, *Wychowanie do patriotyzmu*, art. cyt., s. 363-364.

wybuchła I wojna światowa. Wskazówki dla duchowieństwa były następujące: „Uważamy za stosowne przypomnieć, że kościoły mają być otwarte z rana o godzinie piątej, a wieczorem do godziny ósmej, a gdzie by ludzi było więcej do spowiedzi, tak długo aż się wszyscy wypowiedzą. Nadto zarządzamy, aby w każdym kościele lwowskim odprawiało się o godzinie szóstej wieczorem krótkie nabożeństwo przed Najświętszym Sakramentem wystawionym w monstrancji o uproszenie pomocy Bożej dla naszych żołnierzy i narodu”²³. J. Nagórny zwraca uwagę, że „taka modlitwa za Ojczyznę stanowi ochronę przed rezygnacją i beznadziejnością z faktu powierzenia się Bożej Opatrzności i z samego faktu modlitwy. Ponadto modlitwa istotnie wpływa na zjednoczenie ducha i wspólnych wysiłków”²⁴. Taką potrzebę modlitwy widział Jan Paweł II, który wiele razy wspominając kraj rodzinny, modlił się w Jego intencji. Podczas I pielgrzymki do Ojczyzny na placu Zwycięstwa wołał: „Ja syn polskiej ziemi, a zarazem ja: Jan Paweł II papież, wołam z całej głębi tego tysiąclecia, wołam w przeddzień Święta Zesłania, wołam wraz z wami wszystkimi: Niech zstąpi Duch Twój! Niech zstąpi Duch Twój! i odnowi oblicze Ziemi! Tej Ziemi. Amen”²⁵.

Przykładem prawdziwego patrioty jest także Ks. Jerzy Popiełuszko, który w czasie stanu wojennego odprawia comiesięczne Msze Święte w intencji Ojczyzny, i tych którzy dla niej cierpią, którzy z powodu więzienia, nie mogą się modlić razem. J. Popiełuszko zatroskany o losy internowanych apeluje: „ponieważ przez wprowadzenie stanu wojennego, odebrano nam wolność słowa, dlatego wsłuchując się w głos własnego serca i sumienia, pomyślmy o tych siostrach i braciach których pozbawiono wolności”²⁶. Liczne zgromadzenia na Mszach świętych za Ojczyznę budzą niepokój ówczesnych władz PRL. Ksiądz Jerzy zostaje poddany ścisłej inwigilacji i dotkliwym szykanom, jednakże nie waha się pomagać ludziom, którzy przychodzą i ze łzami szukają wsparcia. Zwraca uwagę, iż „w tej chwili przychodzą tysiące ludzi, przyjeżdżają z różnych miast i to, co wynoszą z tego, to przede wszystkim świadomość, że czują w tej wielkiej wspólnotce jakieś jedno dążenie, umacniają swą nadzieję. Wiedzą, że w swych troskach, kłopotach nie są osamotnieni, że podobnie jak oni myślą tysiące Polaków. Tu wylewają ludzie swój żal, swój ból w modlitwie, spontanicznym śpiewie i w milczeniu, które również jest jakąś wielką modlitwą (...) I to jest

²³ J. Bilczewski, *Listy pasterskie*, dz. cyt., s. 281.

²⁴ Cyt. za P.B.Sobuś, *Wychowanie do patriotyzmu*, w: *Świadek nadziei*, dz. cyt., s. 481.

²⁵ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na placu Zwycięstwa*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 25.

²⁶ J. Popiełuszko, *Kazania 1982-1984, wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*, Warszawa 2010, s. 7.

zasadniczy cel, by te cierpienia, których ludzie doznają każdego dnia, w pracy, w więzieniach, na ulicy, nie były zmarnowane. To jest rola księdza, by te cierpienia narodu, poprzez ofiarę Mszy świętej skierować w stronę Boga, by Bóg mógł je zamienić na łaski potrzebne do umocnienia nadziei dla ludzi, do trwania w dobrych postanowieniach do rozszerzania braterstwa i solidarności wśród ludzi”²⁷.

Patriotyzm wyraża się także poprzez eliminowanie własnych wad a także zwalczaniu hańbiących Ojczyznę narodowych wad. Dlatego też potrzeba przywrócenia Polakom na nowo wrażliwości sumienia, aby umieli opowiedzieć się po stronie Dobra i Prawdy, po stronie Chrystusa i Jego Ewangelii. J. Nagórny apeluje, że „katolik nie może głosować na kandydata, którego program stoi w sprzeczności z Ewangelią. Określa to nie tylko jako niewierność i zdradę Chrystusa. Głosowanie na nieodpowiedniego kandydata, który swoimi poglądami zaprzecza chrześcijańskim wartościom, ocenia jako zło moralne (grzech). Stanowi to bowiem swoiste przyzwolenie na kształtowanie przyszłości Ojczyzny w sposób sprzeczny z zaleceniem ewangelicznym”²⁸.

Trzeba pamiętać, iż egzamin z patriotyzmu zdajemy także w czasie wolności i pokoju. „Dziś zatem patriotyzm wyrażać się powinien w życiu naszych rodzin, które są pierwszą szkołą miłości, odpowiedzialności i służby bliźniemu. Przestrzenią w jakiej codziennie zdajemy egzamin z patriotyzmu, są miejsca gdzie toczy się nasze codzienne życie- gmina, parafia, szkoła, zakład pracy, wspólnota sąsiedzka i lokalna. Wszędzie tam patriotyzm wzywa nas do życzliwości, solidarności, uczciwości i troski o budowanie wspólnego dobra. Patriotyzm konkretyzuje się w naszej postawie obywatelskiej; w szacunku do prawa i zasad które porządkują i umożliwiają życie społeczne, jak- przykładowo-rzetelne płacenie podatków; w zainteresowaniu sprawami publicznymi i odpowiedzialnym uczestnictwie w demokratycznych procedurach; w suwerennym i uczciwym wypełnianiu obowiązków zawodowych; pielęgnowaniu pamięci historycznej; szacunku dla postaci i symboli narodowych; w dbałości o otaczającą nas przyrodę; w zaangażowaniu w samorządność i działanie licznych organizacji, w podejmowaniu różnych inicjatyw społecznych”²⁹. Troszcząc się na co dzień o nasz wspólny dom-

²⁷ Tamże, s. 8.

²⁸ J. Nagórny, *Rola Jasnej Góry w kształtowaniu sumienia narodu*, dz. cyt., s. 154-155; M. Rusecki, *Patriotyzm*, art. cyt. ,s. 203; P.B. Sobuś, *Wychowanie do patriotyzmu*, dz. cyt., s. 482.

²⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Chrześcijański kształt patriotyzmu*, (14.03.2017), nr 4, Warszawa 2017.

Polskę, winniśmy pamiętać słowa Świętego Jana: „Nie miłujmy słowem i językiem ale czynem i prawdą” (1J 3,18).

3. Współczesne wypaczenia w rozumieniu patriotyzmu.

Miłość własnej Ojczyzny wyraża się przede wszystkim w postawie służby, troski i odpowiedzialności za los konkretnych ludzi, których Bóg postawił na naszej drodze. Jednak możemy doświadczyć dzisiaj także różnego rodzaju wypaczenia tej miłości ojczyzny. Wśród nich bardzo niebezpieczne jest bałwochwalcze podnoszenie własnego narodu do rangi Absolutu czy też szukanie chrześcijańskiego usprawiedliwienia dla szerzenia się narodowych konfliktów czy wad. Trzeba podkreślić, że miłość do własnej ojczyzny nie może być nigdy usprawiedliwieniem dla pogardy, agresji oraz przemocy³⁰. Współczesny świat doświadcza różnych postaci nacjonalizmu. O. Salij podkreśla, że „nacjonalizm jest to postawienie „dobra” swojego narodu ponad Bogiem i prawem moralnym, jest to postawienie z mniejszą lub większą otwartością egoizmu narodowego jako naczelnej zasady moralności politycznej³¹.

Nacjonalizmy, które zalały nowożytną Europę przyniosły bezmiar krzywd i przelały wiele niewinnej krwi. Nacjonalizm został wyraźnie odrzucony przez Urząd Nauczycielski Kościoła, gdyż jest to zbrodnicza ideologia i ciężkie wykroczenie moralne. Nacjonalizm gloryfikujący przemoc i siłę, nienawiść i nietolerancję w imię „dobra narodu” godzi brutalnie w zasady moralności³². S. Olejnik zwraca uwagę, że „z wywyższaniem swojego narodu idzie też często pogarda dla innych narodów. Gdy tej pogardzie towarzyszy poczucie krzywdy, nacjonalizm łatwo może stać się źródłem nienawiści, chęci odwetu i podboju, głosi wówczas, że dobro narodu usprawiedliwia wszystkie środki. Staje się fanatyczny, brutalnie nietolerancyjny w stosunku do tego, co obce; gloryfikuje siłę, ucieka się do gwałtu i przemocy w stosunkach między narodami, przejawia żądę ekspansji i podboju³³. Przed nacjonalizmem ostrzegał już papież Pius XI w Orędziu Wigilijnym 24 grudnia 1930 roku: „Jest mało prawdopodobne, by nie powiedzieć niemożliwe, że przetrwa pokój między narodami i państwami, jeśli

³⁰ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Chrześcijański kształt patriotyzmu*, dz. cyt., nr 1.

³¹ J. Salij, *Patriotyzm dzisiaj (cz.1)*, w: „Wychowawca” 6/162 (2006), s.17.

³² Por. S. Olejnik, *Teologia moralna życia społecznego*, Włocławek 2000, s. 371.

³³ Tamże; por. A. Duda, *List prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na obchody 85. Rocznicy Wielkiego Głodu na Ukrainie*, w: „Kurier Galicyjski” 22/314 (2018), s. 2.

w miejsce prawdziwej i szczerzej miłości ojczyzny króluje i panoszy się nacjonalizm, tzn. nienawiść i zazdrość w miejsce wzajemnego pragnienia dobra, nieufność i podejrzliwość w miejsce braterskiego zaufania, rywalizacja i walka w miejsce zgodnego współdziałania, żądza hegemonii i dominacji w miejsce poszanowania i ochrony wszystkich praw, także praw ludzi słabych i maluczkich”³⁴. Nacjonalizm znalazł swój wyraz w doktrynie faszystowskiej a swe okrutne konsekwencje w zbrodniach hitlerowskiego ludobójstwa podczas II wojny światowej. Otto von Bismark w liście do swojej siostry pisał: „Bijcie Polaków, by ich ochota do życia odeszła (...) Osobiście współczuję ich położeniu, ale jeśli pragniemy istnieć, nie pozostaje nic innego jak ich wytępić”³⁵.

Jan Paweł II ukazał zasadniczą różnicę jaka istnieje między szaleńczym nacjonalizmem, który głosi pogardę dla innych narodów i kultur, a patriotyzmem. Podkreśla, że „prawdziwy patriota nie zabiega o dobro własnego narodu kosztem innych. To bowiem przyniosłoby ostateczne szkody także jego własnemu krajowi, prowadząc do negatywnych konsekwencji zarówno napastnika, jak i dla ofiary. Nacjonalizm, zwłaszcza w swoich bardziej radykalnych postaciach, stanowi antytezę prawdziwego patriotyzmu i dlatego dziś nie możemy dopuścić, aby skrajny nacjonalizm rodził nowe formy totalitarnych aberracji. To zadanie pozostaje oczywiście w mocy także wówczas, gdy fundamentem nacjonalizmu jest zasada religijna, jak to się niestety dzieje w przypadku pewnych form tak zwanego fundamentalizmu”³⁶. Kolejnym wypaczeniem patriotyzmu jest kosmopolityzm. Jest to pogląd. Który neguje wszystkie podziały kulturowo- polityczne i terytorialne. Zwolennicy kosmopolityzmu za swoją ojczyznę uważają nie kraj, ale cały świat. Twierdzą, że są „obywatelami świata”. Współcześnie kosmopolityzm jest promowany przez globalistów, anarchistów i trockistów. Problem nacjonalizmu i kosmopolityzmu dostrzegali już J. Bilczewski. W Liście pasterskim *O Miłości Ojczyzny* z 1923 r. pisze: „Wielmożą się na świecie, a także i u nas dwa prądy, dwa poglądy równie przeciwne naturze człowieka, jak szkodliwe dla społeczności ludzkiej. Jeden to ten ciasny, samolubny patriotyzm. Który poświęca sumienia, sprawiedliwość, prawa innych narodów dla dobrobytu, znaczenia, wielkości swej ojczyzny. Drugi to kosmopolityzm bezojczysty masonów, socjalistów, komunistów, bolszewików, wyrzekający się swojej

³⁴ Cyt. Za O. Salij, *Patriotyzm dzisiaj*, art. cyt., s. 17.

³⁵ J. Feldman, *Bismarck a Polska*, Warszawa 1980, s. 216.

³⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie Ojca Świętego do Zgromadzenia Ogólnego ONZ*, nr 5, Nowy Jork (05.10.1995), w: L' Osservatore Romano (wyd. polskie), 11-12 (1995), s. 7.

ojczyzny, poświęcający jej prawo dla stopnienia się w międzynarodowej organizacji ludzkości”³⁷.

S. Olejnik zwraca uwagę, iż szczególnym „wykroczeniem przeciw miłości swojej ojczyzny jest wyrzeczenie się jej, a więc zerwanie więzi ze swoją wspólnotą narodową i przyjęcie z motywów egoistycznych, dla zdobycia osobistych korzyści lub uniknięcia szkód, służby u innej wspólnoty narodowej. Wyrzeczenie się ojczyzny, szczególnie w czasach zmagania o jej istnienie, słusznie uznaje się za zdradę i jest ciężkim wykroczeniem moralnym”³⁸. Miłość ojczyzny nie żąda jednak, by aprobować w narodzie to co niegodziwe, zbrodnicze. Brak zgody na to co jest złe i co obciąża sumienie własnego narodu nie jest zdradą. Nie można solidaryzować się z „brudną” wojną prowadzoną przez własny naród lub z innymi aktami przemocy np. prześladowanie mniejszości narodowych”³⁹. Jeśli ktoś z powodu złych warunków opuszcza własny kraj lub z motywów politycznych, nie powinien zrywać więzi duchowej ze swoją ojczyzną. Również poza granicami powinno się okazywać miłość swojej matce- Ojczyźnie, a w miarę możliwości dalej nadal jej służyć⁴⁰.

Warto podkreślić, iż brakiem patriotyzmu i wykroczeniem przeciw miłości ojczyzny jest także uchylanie się od wypełnienia obowiązków względem niej, co niekiedy dyktowane jest egoistycznymi pobudkami. A. Zwoliński zwraca uwagę, iż przeciwieństwem postawy patriotycznej jako solidnej trosce o naród jest „wszelka forma prywaty, karierowiczostwa, koniunkturalizmu, dorobkiewiczostwa, zaprzędania się cudzym interesom i wysługiwania się wrogom narodu”⁴¹. Aby zapobiec w przyszłości wypaczeniom i błędnemu pojmowaniu patriotyzmu trzeba uczyć dzieci i młodzież prawdziwego patriotyzmu otwartego na solidną współpracę z innymi narodami, oparty na szacunku dla innych kultur i języków. Patriotyzm, który będzie wrażliwy na cierpienia i krzywdy innych ludzi. Patriotyzm bez przemocy i pogardy⁴².

³⁷ J. Bilczewski, *Listy pasterskie*, dz. cyt., s. 267.

³⁸ S. Olejnik, *Teologia moralna życia społecznego*, dz. cyt., s. 370.

³⁹ Por. tamże.

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ A. Zwoliński, *Wychowanie do patriotyzmu*, art. cyt., s. 362; por. J. Lewandowski, *Naród w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 1989, s. 40-43.

⁴² Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Chrześcijański kształt patriotyzmu*, (14.03.2017), dok. cyt., nr 2.

4. Szkoła jako miejsce kształtowania postaw patriotycznych.

Pierwszą szkołą patriotyzmu jest rodzina. Instytucją wspierającą rodzinę w przekazie tradycji i wartości patriotycznych jest szkoła. M. Brzeziński podkreśla, że „znaczenie szkoły należy rozpatrywać na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze szkoła kontynuuje wychowanie i dopełnia swoim oddziaływaniem przekaz rodziny, po drugie szkoła, uznaje prymat rodziny, może ją inspirować i wspierać, w przekonaniu, że tylko we wzajemnej, dobrej współpracy można skutecznie oddziaływać na młodzież, przekazywać sposoby zachowań, kształtować postawę miłości do człowieka i ojczyzny⁴³. Szkoła ma pomagać rodzinie w wychowaniu patriotycznym. K. Wojtyła przypomina, iż „szkoła nie jest po to, żeby rodzinie odbierać dziecko, i żeby jego wychowaniu nadać kształt obcy rodzinie. Trzeba wszystko czynić dla wzmocnienia autorytetu rodziny”⁴⁴. Najważniejszym zadaniem szkoły jest uświadomić dzieciom i młodzieży, że wspólnota taka jak rodzina, środowisko lokalne i Ojczyzna stanowi wielką wartość w życiu każdego człowieka i każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki. K. Wojtyła podkreśla, iż „szkoła ma wymiar społeczny inny niż rodzina. Ale szkoła bierze swój początek także z tej wielkiej rodziny, jaką jest Ojczyzna i Naród. Dlatego głównym zadaniem szkoły jest ukazać dzieciom Polakom i Polkom ten wielki wymiar rodziny duchowej jaką stanowi Polska, nasza Ojczyzna, nasz Naród, jego dzieje, jego kultura, jego powołanie i posłannictwo⁴⁵. Zadaniem szkoły jest wychowywać młodego człowieka w duchu miłości i odpowiedzialności za Ojczyznę.

P. Mazur wskazuje, że w procesie kształtowania postawy patriotycznej należy akcentować następujące elementy: 1) Służbę Ojczyźnie; 2) Czynne zaangażowanie na rzecz pomnożenia dobra wspólnego i jego ochrony; 3) pragnienie dla niej prawdziwego dobra; 4) Gotowość do poniesienia wielkich ofiar a nawet oddania życia za Ojczyznę; 5) Postawę pietyzmu, szczególnego szacunku i czci wobec ojczyzny; 6) Przywiązanie do ziemi; 7) Troska o język ojczysty, jego piękno, czystość i bogactwo; 8) Poznanie historii ojczystej; 9) Zapoznanie się z dziedzictwem kulturowym; 10) Troska o dobro wspólne w życiu społecznym i politycznym; 11) Wierność dziedzictwu narodowemu; 12) Propagowanie wartości narodowych; 13) Pielęgnowanie tradycji i zwyczajów

⁴³ M. Brzeziński, *Przekazywanie tradycji patriotycznych*, w: „Studia Teologiczne i Humanistyczne” 1/3 (2011), s. 79.

⁴⁴ K. Wojtyła, *Oto Matka Twoja*, dz. cyt., s. 290.

⁴⁵ Tamże, s. 292.

narodowych; 14) Przyjmowanie postaw prospołecznych; 15) Dbanie o wartości duchowe⁴⁶. Szkoła powinna zadbać o przekazanie i pomoc w przyswojeniu młodzieży tradycji patriotycznych, oraz pociągających wzorców służby ojczyźnie w warunkach pokojowej pracy, przez codzienne sumienne wypełnianie swoich obowiązków. Jednym z elementów tego przekazu jest troska o czystość i piękno języka ojczystego. M. Brzeziński zwraca uwagę, że „szkoła jest także miejscem poznania kultury i historii narodu i powinna zadbać o to, by to poznanie było związane z przekazem tradycji patriotycznej i pomagało w umiłowaniu własnej ojczyzny. Elementem kultury i historii jest także poznanie tradycji narodowych oraz obyczajowości i obrzędowości, stanowiącej o tożsamości narodowej i będącej elementem budowania patriotycznego ducha w młodzieży. Niewątpliwie ważnym elementem przekazu tradycji patriotycznej w szkole jest też obchodzenie rocznic i uczestnictwo w świętach narodowych, czy odwiedzanie miejsc pamięci narodowej związanych z historią narodu”⁴⁷. Biskupi Kościoła w Polsce podkreślają, iż ważne jest „aby w polskiej szkole młodzi Polacy nie tylko przyswajali sobie wiedzę na temat ojczyzny, lecz coraz bardziej uczyli się również tego, gdzie szukać wartościowych źródeł informacji, jak rozpoznawać prawdziwe autorytety i wartości, jak z szacunkiem dla wielkiego narodowego dorobku, samodzielnie budować prawdziwy obraz polskiej kultury, historii, życia publicznego i wyzwań, jakie stoją przed Polską, jak być twórczym i kreatywnym, aby dzięki temu w życiu dorosłym aktywnie służyć Ojczyźnie. Szkoła jest bowiem także przestrzenią wychowania społecznego. Miejscem gdzie w praktyce realizujemy postawy i wartości wyniesione z domu. To w niej uczymy się koleżeństwa, szacunku wobec starszych, pomocy słabszym, współpracy w grupie i szacunku dla myślących inaczej, a więc postaw i wartości, na których opiera się dojrzały patriotyzm”⁴⁸.

K. Wojtyła zatroskany o losy swojej Ojczyzny apelował iż „szkoła musi wychowywać młodych ludzi, młodych Polaków do życia we wspólnocie Ojczyzny rozumianej od początku w całej jej prawdzie. I nie może być tak (...) że młodzież, uczniowie, uczennice w szkole nie chcą się uczyć historii”⁴⁹. Ważne jest aby historia własnego narodu, historia Kościoła, który z tym

⁴⁶ Por. P. Mazur, *Moja Ojczyzna*, art. cyt., s. 17.

⁴⁷ M. Brzeziński, *Przekazywanie tradycji patriotycznej*, dz. cyt., s. 79.

⁴⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Chrześcijański kształt patriotyzmu*, (14.03.2017), dok. cyt., nr 10.

⁴⁹ K. Wojtyła, *Oto Matka Twoja*, dz. cyt., s. 346.

narodem się zrosł nie była wypaczona. Trzeba ukazywać całą prawdę o swoich dziejach, ażeby dzieci i młodzież nie czuły się zagubione⁵⁰.

Zadaniem nauczycieli jest dbać o prawdziwy przekaz historii naszego narodu. Bywa tak, że bohaterów uważa się za zdrajców a zdrajców Ojczyzny uważa się za bohaterów. Dlatego nauczyciele winni kształtować wśród młodzieży postawy prawdziwego patriotyzmu. Warto podkreślić, iż prawdziwi bohaterowie nie umierają, żyją wiecznie w sercach i umysłach tych, którzy podążają ich śladami.

5. Wychowawca jako nauczyciel patriotyzmu.

Nauczyciel nigdy nie może uchylać się od odpowiedzialności za przebieg i poziom wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży. To również od wychowawców zależy, jaka będzie relacja młodego pokolenia do wartości patriotycznych i postawa wobec ojczyzny. Nauczyciel winien pamiętać o obchodach świąt narodowych, nie powinien podważać autorytetu rodziców oraz innych nauczycieli i wychowawców. Rolą wychowawcy jako nauczyciela jest tworzenie warunków do przekazywania uczuć i wartości patriotycznych. Obowiązkiem każdego nauczyciela jest przekazywać wiedzę o kulturze i tradycjach narodowych. Jego powinnością jest umacnianie w dzieciach poczucia odpowiedzialności i dumy z przynależności do polskiego narodu oraz wychowania w duchu patriotyzmu i solidarności międzyludzkiej⁵¹.

K. Wojtyła apeluje, iż „nauczyciele w szczególny sposób muszą o tym pamiętać, że najgłębszym głodem człowieka jest głód prawdy. Jest to nawet czasem bardziej dotkliwy głód aniżeli głód chleba powszedniego. Szkoła, a w niej ludzie, którzy ją stanowią, nauczyciele i wychowawcy, mają tutaj ogromne zadanie i ogromną odpowiedzialność”⁵². Wychowawca jako nauczyciel patriotyzmu winien także kształtować wśród dzieci i młodzieży poczucie odpowiedzialności za drugiego człowieka, szanując jego prawa. K. Wojtyła podkreśla, iż „prawa człowieka są wpisane w prawa narodu. Prawa narodu są głęboko wpisane w prawa człowieka. Nie może szkoła stawać się narzędziem jednego światopoglądu zwłaszcza światopoglądu, który naszym dziejom, naszej tradycji i naszej współczesności jest obcy. Nie może ten światopogląd być przez

⁵⁰ Por. tamże, s. 292.

⁵¹ Por. M. Brzeziński, *Przekazywanie tradycji patriotycznej*, dz. cyt., s. 79.

⁵² K. Wojtyła, *Oto Matka Twoja*, dz. cyt., s. 346.

szkołę, w sposób pośredni lub bezpośredni narzucony. Nie można wymagać od nauczycieli, którzy w swojej ogromnej większości jako dzieci tego narodu, są także ludźmi wierzącymi, by z racji swoich funkcji zawodowych stawali się rzecznikami światopoglądu, którego wewnątrz nie podzielają. Nie można domagać się takiego „harakiri” na ludzkim sumieniu i ludzkiej osobowości”⁵³. Nie można wymagać także od nauczyciela, który uczy i przekazuje prawdę, aby sam żył w nieprawdzie. Wychowawca winien być człowiekiem wiarygodnym. Istotnym jest aby głosiciel patriotyzmu sam był prawdziwym patriotą. Staje się wówczas dla wychowanków wzorem osobowym i autorytetem moralnym.

Już w okresie wczesnoszkolnym jednym z najważniejszych zadań jest kształtowanie w świadomości uczniów obrazu Ojczyzny, miłości do niej i zainteresowania jej problemami. Pojęcie ojczyzny w umyśle dziecka stopniowo się zwiększa, zaczyna się od najbliższego środowiska, miasta czy wsi. Budzi się patriotyzm lokalny, czyli miłość do stron rodzinnych, do miejsca urodzenia i wychowania. Pod wpływem coraz szerszych kontaktów z ojczyzną, przyrodą, kulturą, ludźmi, wzbudza się patriotyzm regionalny tj. przywiązany do regionu, krainy, dzielnicy, kraju. Następny etap nauczania w klasach starszych to wzbudzanie patriotyzmu narodowego poprzez poznanie historii naszego narodu, sylwetki wielkich Polaków, poezji, i pieśni patriotycznych. Etap ten odgrywa ważną rolę w procesie kształtowania obrazu ojczyzny. Efektem prawidłowego przebiegu procesu wychowania patriotycznego powinno być poczucie dumy z przynależności do narodu polskiego i szacunku do Ojczyzny, a także poczucia więzi kulturowej z narodem⁵⁴. Wiąż ta tworzy się i umacnia pod wpływem wspólnoty języka, zwyczajów i obyczajów. Wynika ona z czynnego uczestnictwa w świętach i uroczystościach szkolnych i państwowych. Szczególną siłą oddziaływania na tworzenie więzi z najbliższym środowiskiem i narodem jest poznanie symboli: sztandar szkoły, godło państwowe, barwy narodowe, hymn szkolny i państwowy, pomniki pamięci. Kształtowanie postaw patriotycznych odbywa się także poprzez wycieczki do muzeum, na groby żołnierzy i bohaterów narodowych. Kontakt uczniów z dziedzictwem kulturowym wzbudza poczucie więzi z Ojczyzną. Dzieci poprzez przygotowanie uroczystości klasowych i szkolnych, troskę o estetykę klasy, szkoły, boiska szkolnego, parku, wyrabiają w sobie gotowość działania na rzecz Ojczyzny. Młodzież przygotowuje się do świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu

⁵³ Tamże, s. 347.

⁵⁴ Por. H. Radziejewicz, *Wychowanie patriotyczne w edukacji wczesnoszkolnej*, w: „Wychowawca” 9/ 177 (2007), s. 16-17.

społecznym. Poznając wartości i normy życia społecznego kształtują w sobie postawy szacunku dla innych kultur i narodów⁵⁵.

Wychowawca jako nauczyciel patriotyzmu powinien być człowiekiem sumienia. Zadaniem szkoły jest kształtowanie wśród dzieci i młodzieży prawego sumienia. S. Wyszyński zwraca uwagę, iż „obraz naszej Ojczyzny, pokój w niej i pomyślność zależą od kierowania się sumieniem chrześcijańskim i obywatelskim w życiu naszym osobistym, rodzinnym, zawodowym i narodowym”⁵⁶. W naszej Ojczyźnie najważniejszym czynnikiem ładu i pokoju, a nawet pomyślności społecznej i gospodarczej jest sumienie obywateli. W każdym człowieku, w każdej rodzinie, w życiu Narodu i Państwa, musi obudzić się sumienie osobiste, społeczne, sumienie zawodowe i gospodarcze, sumienie narodowe i polityczne⁵⁷.

Wychowanie prowadzone w ramach katechezy, pomaga młodzieży w kształtowaniu sumienia, otwieraniu się w kierunku wartości i umiłowania ojczyzny⁵⁸. Swoje nauczanie i misję, katecheci łączą z poznaniem ducha narodowego, co stanowi podstawę wszelkiego patriotyzmu. Uczniowie poznają na katechezie świadectwa kultury chrześcijańskiej ale także męczenników, którzy bronili wartości chrześcijańskich i Za nie ponieśli śmierć. Katecheci uczą dzieci i młodzież miłości do swojej ojczyzny jak do matki, która wiele wycierpiała. Tej postawy miłości uczy nas Jan Paweł II, który zawsze po przyjeździe do Ojczyzny całuje ziemię. Podkreśla, że „pocałunek złożony na ziemi polskiej ma jednak dla mnie sens szczególny. Jest to jakby pocałunek złożony na rękach matki- albowiem Ojczyzna jest naszą matką ziemską. Polska jest matką szczególną. Nie łatwe są jej dzieje, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich stuleci. Jest Matką, która wiele wycierpiała i wciąż na nowo cierpi. Dlatego ma też prawo do miłości szczególnej”⁵⁹. Warto przypomnieć, że w Polsce „pojęcie Ojczyzny gruntowało się w czasach, kiedy potęga i mocarstwowość Państwa Jagiellońskiego zaczęło słabnąć, a przez liczne wojny kurczyć się, podupadać i powoli, a nieuchronnie chylić się do zagłady w czasie rozbiorów. Kult Maryi podtrzymywał pojęcie Ojczyzny i budził do niej miłość przez miłość do Matki Boskiej, która stawała się rzeczniką Polski i obroicielką od nieszczęść

⁵⁵ Por. tamże.

⁵⁶ F. Kniotek, Z. Modzielewski, D. Szumska, *Prymas Tysiąclecia*, Paryż 1982, s. 189.

⁵⁷ Por. tamże, s. 188.

⁵⁸ Por. H. Skorowski, *Patriotyzm wyzwaniem współczesności. Wokół nowej koncepcji patriotyzmu*, Kraków 2017, s. 40-41.

⁵⁹ Jan Paweł II, *Pokój Tobie Polsko Ojczyzno moja. II Pielgrzymka Ojca Świętego do Ojczyzny*, Częstochowa 1984, s. 31.

spadających na Ojczyznę. Wobec faktu osłabienia się potęgi państwa Polskiego, władcy polscy i ludzie z kręgów elity rządzącej zwracali się coraz częściej do Matki Bożej w Jej Obrazie Jasnogórskim szukając w Niej ratunku i obrony przed narastającymi trudnościami i zagrożeniami. W ten sposób czynili Ją jakby duchową Królową swego zagrożonego narodu”⁶⁰.

Na lekcjach historii uczniowie poznają historię swojej rodziny i Ojczyzny. Wiele tematów poświęconych jest działalności Polaków zmierzających do odzyskania Niepodległości⁶¹. Na języku polskim, dzieci uczą się dbania o kulturę języka polskiego. Obecnie w życiu codziennym w kontaktach indywidualnych, ale także w wystąpieniach publicznych wielu posługuje się bez żenady wulgaryzmami, nic nie znaczącymi skrótami i uproszczeniami językowymi. Odpowiedzialność za przezwycięzenie tego kryzysu spoczywa na wszystkich, którzy słowem mówionym i pisanym docierają do szerokiego kręgu odbiorców. A więc na nauczycielach, dziennikarzach, twórcach i wydawcach. Troska o język jest jednym z najważniejszych zadań rodziny i szkoły⁶².

Na lekcjach języka polskiego uczniowie poznają także sylwetki wielkich Polaków (artystów, uczonych, polityków, żołnierzy). Nauczyciele poloniści omawiają z młodzieżą utwory literackie o tematyce historyczno- patriotycznej. Dzieci poznają także bohaterów walki o wolność⁶³. Wśród licznych utworów warto przypomnieć między innymi: „Elegię o ...[chłopcu polskim], K. K. Baczyńskiego, która ukazuje zrozpaczoną matkę ubolewającą nad losem syna. Autor nawiązuje do dramatu całego pokolenia wojennego, które musiało stanąć do walki: „Oddzielili cię syneczku, od snów, co jak motyl drżą, haftowali ci syneczku, smutne oczy rudą krwią (...) I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut- zło. Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką. Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?”⁶⁴. Bohaterską postawę walczących ukazuje A. Mickiewicz w „Reducie Ordonu”⁶⁵ a także A. Oppman w pieśni „Orlątko”, która ukazuje bohaterską postawę dzieci i młodzieży które stanęły do walki w obronie Lwowa: „O mamo otrzyj łzy, z uśmiechem do mnie mów, ta krew co z piersi broczy, ta krew – to

⁶⁰ W. Moroz, *Jej zawierzył Kraków i Naród*, Kraków – Warszawa 1981, s. 152.

⁶¹ Zob. J. Kłaczek, A. Łaszkiwicz, S. Roszak, *Wczoraj i dziś. Podręcznik do historii dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, Warszawa 2017, s. 217-271.

⁶² Por. B. Niziołek, *Kilka uwag o wychowaniu*, w: „Wychowawca” 2/ 182 (2008), s. 5-6.

⁶³ J. Kościerzyńska, M. Chmiel, M. Szulc, A. Gorzałczyńska- Mróz, *Nowe słowa na start. Podręcznik do języka polskiego dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, Warszawa 2017, s. 155- 174.

⁶⁴ J. Kłaczek, A. Łaszkiwicz, S. Roszak, *Wczoraj i dziś. Podręcznik do historii dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, dz. cyt., s. 157-158.

⁶⁵ Tamże, s. 157- 161.

za nasz Lwów (...) Czy jesteś mamą ze mną, nie słyszę twoich słów- w oczach mi trochę ciemno... obroniliśmy Lwów!”⁶⁶.

Wychowawca jako prawdziwy patriota miłujący swój kraj, winien zaszcześcić w sercach wychowanków miłość do Ojczyzny i kraju rodzinnego. Dlatego uczniowie na języku polskim poznają także utwory, które ukazują miłość do Ojczyzny a także tęsknotę za nią. Wielu Polaków chcąc uniknąć prześladowań wyjechało za granicę. Tęskno im było za Ojczyzną, ale żyli i działali dla dobra rodzinnego. C. K. Norwid, będąc na emigracji w Ameryce pisze utwór „Moja piosnka II”: „Do kraju tego, gdzie kruszynę chleba podnoszą z ziemi przez uszanowanie dla darów Nieba, Tęskno mi Panie...”⁶⁷. Miłość do Ojczyzny uczniowie poznają także w utworze M. Konopnickiej „Ojczyzna”: „Ojczyzna moja- to ta ziemia droga, gdzie ujrzał słońce i gdzie poznał Boga, gdzie ojciec, bracia i gdzie matka miła w polskiej mnie mowie pacierza uczyła (...) Ojczyzna moja- to ten duch narodu, co żyje cudem wśród głodu i chłodu, to ta nadzieja co się w sercach kwieci, pracą u ojców, a piosnką u dzieci”⁶⁸.

Uczniowie poznają wiele utworów o tematyce patriotycznej np. W. Bełzy, *Katechizm Polskiego dziecka, Modlitwa za Ojczyznę, Ziemia rodzinna, Do Polskiego chłopięcia Modlitwa Polskiego dziewczęcia*. M. Konopnickiej, *Grunwald, Kochasz ty dom*. Także utwór J. Słowackiego *Testament mój*, L. Staffa, *Polsko nie jesteś Ty już niewolnicą*, A. Asnyka *Da Bóg kiedyś zasnąć w Polsce wolnej*, I. Krasickiego, *Hymn do miłości Ojczyzny*⁶⁹. Na lekcjach muzyki, dzieci uczą się hymnu Polskiego, ale także wielu pieśni patriotycznych np. *Kolęda Katyńska* K. Iłakowiczówny. Utwór porusza temat okrutnego mordu w Katyniu, w wyniku którego Rosjanie wymordowali m.in. kwiat żołnierstwa polskiego. Kolęda ta jest swoistą przepowiednią: „Kiedyś piasek ten pod sosenkami- przyjdą ludzi, Bożą wolną ciszą wziąć na chusty (...) I powstaną niesłyszane wieści, dziwne serca, ciała pełne blasku (...) I Prawdę znów ucieleśni Duch. Żywym słowem- z Katyńskiego piasku”⁷⁰. Prawda o mordzie Katyńskim przez lata była zatajana. Dopiero w latach 90- tych ujrzała światło dzienne.

⁶⁶ Utwór powstał w okresie obrony Lwowa w listopadzie 1918 roku.- A. Oppman, *Orlątko*, w: *Ku Niepodległości*, A. Zwoliński (red), Kraków 2017, s. 47-48.

⁶⁷ J. Kłaczek, A. Łaskiewicz, S. Roszak, *Wczoraj i dziś. Podręcznik do historii dla klasy siódmej szkoły podstawowej*, dz. cyt., s. 162- 163.

⁶⁸ M. Konopnicka, *Ojczyzna*, w: *Księga małego patrioty*, P. Szulc, I. Korpyś (red), Częstochowa 2015, s. 58.

⁶⁹ Tamże, s. 46-64.

⁷⁰ K. Iłakowiczówna, *Kolęda Katyńska*, w: *Słowo na czasie. Podręcznik do języka polskiego dla Gimnazjum*, M. Chmiel, W. Herman, Z. Pomirska, P. Doroszewski (red.), Warszawa 2017, s. 71.

Nauczyciel patriota winien ukazać młodzieży, iż przez wiele lat zaborcy próbowali narzucić Polakom swoją kulturę, język i obyczaje, Polacy jednak nie załamali się i wszelkimi możliwymi sposobami walczyli o zachowanie polskości. Dzięki patriotycznej postawie naszych przodków najcenniejsze wartości zostały uratowane. Po 123 latach niewoli Polska odzyskała Niepodległość. Naszym obowiązkiem jako wychowawców jest uczyć tej odwagi w chwilach prześladowań a także miłości i przywiązania do Ojczyzny w czasie pokoju. Bohaterską postawę żołnierzy uczniowie poznają także w utworze K. I. Gałczyńskiego *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*: „Kiedy się wypełniły dni, i przyszło zginąć latem, prosto do nieba szli żołnierze z Westerplatte (A lato było piękne tego roku) I tak śpiewali: Ach to nic, że tak bolały rany, bo jakże słodko teraz iść na te niebiańskie polany”⁷¹.

Jan Paweł II doskonale rozumie młodych ludzi i ich rozterki duchowe. Dlatego wzywa: „Każdy z was, młodzi przyjaciele, znajdzie też w swoim życiu jakieś swoje „Westerplatte”. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić, jakąś słuszną sprawę, o którą nie można nie walczyć, jakiś obowiązek, powinność, od której nie można się uchylić, nie można zdezerterować. Wreszcie jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba utrzymać i obronić, tak jak to Westerplatte. Utrzymać i obronić w sobie i wokół siebie, obronić dla siebie i dla innych”⁷².

Trzeba podkreślić, iż zwłaszcza na godzinach wychowawczych nauczyciele winni uczyć dzieci i młodzież kim jest prawdziwy patriota i jak należy kochać ojczyznę każdego dnia. Wychowawcy powinni uczyć odpowiedzialności młodych ludzi za dobro wspólne ojczyzny. Trzeba wskazać przykłady wybitnych patriotów, którzy są wzorem umiłowania ojczyzny. Jan Paweł II w *Liście do młodych* wzywa: „Musimy uczynić wszystko na co nas stać, aby to duchowe dziedzictwo przejąć, potwierdzić, utrzymać i pomnożyć (nr 11)”⁷³. Tego dziedzictwa kulturowego trzeba strzec jak żrenicy oka dla przyszłości wielkiej rodziny ludzkiej. Jan Paweł II apeluje: „Nie dopuszczajcie, aby ta podstawowa suwerenność stawała się łupem jakichkolwiek interesów politycznych i ekonomicznych . Nie dopuszczajcie, aby padła ofiarą różnego

⁷¹ K. I. Gałczyński , *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*, w: *Wyspy szczęśliwe. Podręcznik do kształcenia literacko-kulturowego dla klasy szóstej*, G. Kulesza, J. Kulesza (red.), Wrocław 2014, s. 227-228.

⁷² Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte (12.06.1987)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 481.

⁷³ Cyt. Za A. Olczyk, *Horyzonty wychowania moralnego w nauczaniu Karola Wojtyły- Jana Pawła II*, w: *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły- Jana Pawła II. Wybrane aspekty*, M. Sztaba, A. Różyło (red.), Lublin 2015, s. 113.

rodzaju imperializmu czy hegemonii, dla których człowiek liczy się tylko jako przedmiot dominacji a nie jako podmiot własnego człowieczego bytowania”⁷⁴. Trzeba pamiętać, że „w wychowaniu (...) chodzi o to, aby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, oto, aby bardziej był, a nie tylko więcej miał- aby więc poprzez wszystko, co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem- to znaczy, aby również umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale także dla drugich”⁷⁵.

6. Wychowawca jako wzór postawy patriotycznej.

Najbardziej skuteczną metodą wychowania do wartości jest dawanie dobrego przykładu. Wychowawca winien być dla uczniów wzorem postawy patriotycznej i autorytetem moralnym. Zwłaszcza tam, gdzie wartości są ośmieszane lub traktowane jako relikwiny przeszłości, wychowawca ma postępować zgodnie z głoszonymi wartościami. Wychowawca nie może być człowiekiem zagubionym tylko autentycznym świadkiem Chrystusa w drodze do Ojczyzny Niebieskiej. Jan Paweł II jest dla nas wzorem prawdziwej postawy patriotycznej i troski o losy Ojczyzny. Podczas pielgrzymki do Ojczyzny powiedział znamienne słowa: „To jest moja matka ta ziemia! To jest moja matka ta Ojczyzna! To są moi bracia i siostry! I zrozumcie, że te sprawy nie mogą mnie nie obchodzić, nie mogą mnie nie boleć! Was też powinny boleć! Łatwo jest zniszczyć, trudniej odbudować! Nie można dalej lekkomyślnie niszczyć!”⁷⁶. Nauczyciel –wychowawca, ma przygotować młodzież do wspólnego budowania świata, który będzie piękniejszy i zbudowany na solidarności, miłości i pokoju. Warto przypomnieć słowa S. Wyszyńskiego, który wzywa: „Trzeba zacząć od naprawy człowieka (...) Na pewno nie wszyscy są źli. Gdyby było inaczej, Naród już dawno by zginął. Jeżeli w każdym środowisku istnieje przynajmniej grupa ludzi, którzy umieją w sobie, w swoim życiu rodzinnym i swojej pracy bronić moralności chrześcijańskiej to bardzo często ci właśnie ludzie których stać na męstwo, są przyczyną trwania całego Narodu”⁷⁷. Dlatego wychowawcy winni być obrońcami prawdziwych wartości. Jan Paweł II podkreśla, że „wychowawca naprawdę kocha i wychowuje młodzież kiedy wskazuje jej

⁷⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie podczas wizyty w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO)*, Paryż 02.06.1980, nr 11, w: *Wiara i kultura*, dz. cyt., s. 56-59.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na lotnisku w Masłowie*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s.618.

⁷⁷ Kniotek, Z. Modzielewski, D. Szumska, *Prymas Tysiąclecia*, dz. cyt., s. 192.

wyższe ideały i kiedy towarzyszy jej na trudnej drodze codziennego dojrzenia życiowych decyzji”⁷⁸. Istotnym elementem wychowania patriotycznego, jest też uświadomienie uczniom ich własnej godności i dostrzegania jej u innych ludzi. Brak poczucia godności i odpowiedzialności wobec innych powoduje także brak szacunku wobec szkoły, nauczycieli ale i Ojczyzny. Trzeba wzbudzać wśród młodych ludzi poczucia miłowania Ojczyzny i gotowość ponoszenia ofiar w jej obronie i wartości reprezentowanych przez naród. Prymas Tysiąclecia przypomina, iż „szkoła musi być narodowa! Szkoła musi dać dzieciom i młodzieży miłość do Ojczyzny, do kultury domowej, rodzinnej i narodowej. I musi wychowywać je w tym duchu. Szkoła nie jest instytucją autonomiczną i nadrzędna, nad Narodem. Wyrasta z potrzeby Narodu, z jego ducha. I musi liczyć się z Narodem, z jego wymaganiami z jego kulturą i obyczajowością”⁷⁹. W wychowaniu patriotycznym należy pamiętać, że „najważniejszą sprawą dla każdego narodu i dla naszego narodu jest człowiek. Człowiek dojrzały, człowiek świadomy, człowiek odpowiedzialny, człowiek wewnętrznie wolny, człowiek duchowo dojrzały. Tylko na takich ludziach można budować przyszłość, przyszłość społeczeństw i przyszłość naszego narodu również”⁸⁰. S. Wyszyński zwraca uwagę, iż „Narodowi potrzeba wielkości, Nie myślcie, że Naród może wypełnić swoje zadanie tylko z pomocą ludzi bez wyrazu, którzy żyją byle jak, aby przeżyć, aby jakoś się odkuć, aby wykręcić się tanim kosztem (...) Łatwizna życiowa jest największym wrogiem współczesnej Polski. Nie tylko niekompetencje, ale i nieuczciwość ludzi kompetentnych, wykształconych, znających swoje zadania, nawet dobrze uposażonych, może doprowadzić do katastrofy naszej Ojczyzny”⁸¹. Dlatego w wychowaniu patriotycznym, sprawą niezwyklej wagi jest osobowość nauczyciela. Poprzez to kim jest i jaki daje przykład osobisty ma wielki wpływ na młodego człowieka.

J. Kalniuk przypomina, że „wychowawca to nie tylko człowiek, który uczy, ale przede wszystkim ten, który wskazuje drogę. Cechą podstawową stanowiącą o powołaniu do bycia wychowawcą jest życzliwość okazywana wychowankom. Nie może dobrze kształtować ludzi, człowiek, który sam jest na tyle nie ukształtowany, na tyle prymitywny w sensie ludzkim, na tyle daleki od Dobra w sobie, że brak mu cechy podstawowej: życzliwości- zwłaszcza do dzieci i młodzieży. Bez życzliwości- prawdziwej, głębokiej, nie deklaratywnej,

⁷⁸ K. Olbrycht, *Jana Pawła II wychowanie do wartości*, w: *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły- Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 69.

⁷⁹ Kniotek, Z. Modzielewski, D. Szumska, *Prymas Tysiąclecia*, dz. cyt., s. 195.

⁸⁰ K. Wojtyła, *Oto Matka Twoja*, dz. cyt., s. 348.

⁸¹ Kniotek, Z. Modzielewski, D. Szumska, *Prymas Tysiąclecia*, dz. cyt., s. 187.

demonstrowanej głównie na zewnątrz- nie można znaleźć kontaktu z innym człowiekiem. Nie można dojrzeć w nim Dobra, skoro samemu odcięło się od niego”⁸². Wychowawca będzie mógł zaszczerpić miłość do Ojczyzny w sercach wychowanków, jeśli sam będzie prawdziwym patriotą, miłującym swoją Ojczyznę. Takiej miłości można nauczyć się poprzez miłość do drugiego człowieka. Dlatego wychowawca winien być człowiekiem sumienia. Jan Paweł II podkreśla, że „być człowiekiem sumienia, to znaczy , wymagać od siebie, podnosić się z własnych upadków, ciągle i na nowo nawracać. Być człowiekiem sumienia, to znaczy angażować się w budowanie sprawiedliwości, miłości i pokoju, w naszych rodzinach, w społecznościach, w których żyjemy i w całej Ojczyźnie; to znaczy także podejmować odważnie odpowiedzialność za sprawy publiczne: troszczyć się o dobro wspólne, nie zamykać oczu na biedy i potrzeby bliźnich w duchu ewangelicznej solidarności: <Jeden drugiego brzemiona noście> (Ga 6, 2)”⁸³. Święty Paweł przypomina, że „nasza ojczyzna jest w niebie”(por. Flp 3, 20). Dlatego przynależność do konkretnej ojczyzny i obowiązki wobec niej stanowią jedną z dróg osiągnięcia przez nas ojczyzny niebieskiej.

Tylko taki wychowawca, któremu wartości moralne są szczególnie drogie, będzie mógł skutecznie wychowywać i krzewić w młodzieży wartości patriotyczne. Od wartości jakie zaszczerpi dzieciom i młodzieży zależeć będzie przyszłość i kształt całych pokoleń. Dlatego wychowawcy w swojej trudnej pracy winni pamiętać o słowach które kieruje do nas Jan Paweł: „ Proszę was, abyście to duchowe dziedzictwo, któremu na imię Polska, raz jeszcze przyjęli z wiarą, nadzieją i miłością- taką jaką zaszczerpia w nas Chrystus na chrzcie świętym- abyście nigdy nie zwątpili i nie znużyli się, i nie zniechęcili- abyście nie podcinali sami tych korzeni, z których wyrastamy. Proszę was: abyście mieli ufność nawet wbrew każdej swojej słabości, abyście szukali zawsze duchowej mocy u Tego, u którego tyle pokoleń ojców naszych i matek ją znajdowało- abyście od Niego nigdy nie odstępili- abyście nigdy nie utracili tej wolności ducha, do której On „wyzwala” człowieka- abyście nigdy nie wzgardzili tą Miłością, która jest największa, która się wyraziła przez Krzyż, a bez której życie ludzkie nie ma ani korzenia ani sensu. Proszę was o to”⁸⁴.

⁸² J. Kalniuk, *Pasterska posługa kapłana w kontekście daru i zadania. Aspekt teologiczno moralny*, Kraków 2014, s. 184.

⁸³ Jan Paweł II, *Polska potrzebuje dzisiaj ludzi sumienia. Homilia w czasie Mszy św. Na wzgórzu „Kaplicówka” w Skoczowie (22.05. 1095)* w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 844.

⁸⁴ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. Odprawionej na Błoniach*, (Kraków 10.06.1079), w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 205.

Podsumowanie:

Patriotyzm jest szczególnym umiłowaniem Ojczyzny. Każdy człowiek jest odpowiedzialny za losy swojej Ojczyzny. Dzisiaj więcej zagrożeń jest nie z zewnątrz, ale wewnątrz człowieka; na skutek nieuczciwości, nieobowiązkowości i pójścia na łatwiznę życiową. Wielu ubiega się o to by być pierwszymi, aby siedzieć wyżej, aby jak najwięcej korzystać a nie myśleć o obowiązkach względem Ojczyzny. Miłość Ojczyzny jest obowiązkiem i cnotą. Dlatego potrzeba mądrych nauczycieli i wychowawców, którzy ukarzą młodzieży wartość prawdziwego patriotyzmu i obowiązku zachowania tożsamości narodowej. Rolą wychowawców jest dbać o prawdziwy przekaz historii i być wzorem prawdziwego patrioty godnego naśladowania.

Bibliografia:

Bilczewski J., *Listy pasterskie. Odezwy, kazania i mowy okolicznościowe*, t. III, Lwów- Kraków 2005.

Biskupi Polscy do duszpasterzy. Warszawa 11. 03. 1981, w: *Listy Pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975- 1981*, Paryż 1988, s. 483.

Brzeziński M., *Przekazywanie tradycji patriotycznych*, w: „Studia Teologiczne i Humanistyczne” 1/3 (2011), s. 72-82.

Czarnota K., *Koncepcja miłości społecznej w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Kraków 2009.

Duda A., *List prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na obchody 85. Rocznicy Wielkiego Głodu na Ukrainie*, w: „Kurier Galicyjski” 22/314 (2018), s. 2.

Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej (Nowy Targ, 08. 06. 1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny, 1979- 1983-1987-1991-1995-1997-1999-2002. Przemówienia i homilie*, Kraków 2012, s. 159-162.

Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na placu Zwycięstwa*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny, 1979- 1983-1987-1991-1995-1997-1999-2002. Przemówienia i homilie*, Kraków 2012, s. 20-25.

Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005.

Jan Paweł II, *Pokój Tobie Polsko Ojczyzno moja. II Pielgrzymka Ojca Świętego do Ojczyzny*, Częstochowa 1984.

Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży zgromadzonej na Wzgórzu Lecha (Gniezno, 03.06.1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny, 1979- 1983-1987-1991-1995-1997-1999-2002. Przemówienia i homilie*, Kraków 2012, s. 41-44.

Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża (Warszawa 13.06.1979)*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny, 1979- 1983-1987-1991-1995-1997-1999-2002. Przemówienia i homilie*, Kraków 2012, s. 529-534.

Konferencja Episkopatu Polski, *Chrześcijański kształt patriotyzmu*, (14.03.2017), Warszawa 2017.

Kowalski J., *Ojczyzna jako wyzwanie moralne w: Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny twórca i nauczyciel teologii moralnej*, A. Derdziuk (red.), Lublin 2008, s. 475- 48

Lewandowski J., *Naród w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 1989.

Michalski K., *Nova et vetera*, Rzym 1979.

Nagórny J., *Rola Jasnej Góry w kształtowaniu sumienia narodu, w świetle nauczania Jana Pawła II*, w: *Jasna Góra w dwudziestolecie pontyfikatu Jana Pawła II*, Z. Jabłoński (red.), Jasna Góra 1999, s. 147- 153.

Niziołek B., *Kilka uwag o wychowaniu*, w: „Wychowawca” 2/ 182 (2008) s. 5-6.

Popiełuszko J, *Kazania 1982-1984, wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie*, Warszawa 2010.

Radzewicz H., *Wychowanie patriotyczne w edukacji wczesnoszkolnej*, w: „Wychowawca” 9/ 177 (2007), s. 16-17.

Rusecki M., *Patriotyzm*, w: *Bóg, człowiek, świat*, T. Loska, A. Zuberbier (red.), Katowice 1991, s. 203.

Salij J., *Patriotyzm dzisiaj (cz.1)*, w: „Wychowawca” 6/162 (2006), s.16- 17.

Skorowski H, *Patriotyzm wyzwaniem współczesności. Wokół nowej koncepcji patriotyzmu*, Kraków 2017

Sobuś P.B., *Wychowanie do patriotyzmu*, w: *Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny twórca i nauczyciel teologii moralnej*, A. Derdziuk (red.), Lublin 2008, s. 481- 485.

Wojtyła K., *Oto Matka Twoja. Homilie i przemówienia związane z Matką Bożą Jasnogórską wygłoszone w czasie posługi duszpasterskiej w Metropolii Krakowskiej oraz podczas pobytu na Jasnej Górze Ojca Świętego Jana Pawła II*, Jasna Góra- Rzym 1979.

Wyszyński S., *Z rozważań nad kulturą ojczystą*, Warszawa 1998.

Zwoliński A., *Wychowanie do patriotyzmu*, w: „Labor et Education” 3(2015), s. 355-375.

Summarium:

The role of the educator in shaping the patriotic attitude of children and youth

Patriotism is a special love of the homeland. Everyone is responsible for the fate of their homeland. Today, more threats are not from the outside but from the inside of the human being as a result of their dishonesty, non-obligation or taking the life in the easiest way. Many people are seeking to be the first and to sit higher in order to use the most and not to think about their duties towards their homeland. The love for the fatherland is a duty and a highest virtue. Therefore, the wise teachers and educators are needed who will show the youth the value of genuine patriotism and obligation to preserve national identity. The role of educators is to take care of the true message of history and to serve as a model of a true patriot worth following.

Key words: patriotism, patriotic attitudes, distortions of patriotism, the role of an educator, patriotic education.